

MEDEDELINGEN BLAD

Ampt Epe

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

THE [illegible]

[illegible text]

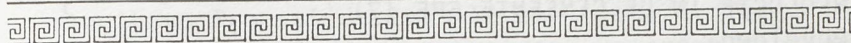
36

Oct 28 1900

to [illegible]
[illegible]

[The remainder of the page contains extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

Ampt Epe

NR. 65 - december 1983

REDACTIE: R. Paasman, Beekstraat 46, 8162 HB Epe.
Tel.: 05780 - 12048.

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis
toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging
"Ampt Epe".

"AMPT EPE"

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE.

De vereniging stelt zich o.m. tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling
voor de geschiedenis van de Gemeente Epe.

Lidmaatschap f 15,-- per jaar.

Bestuur:

Voorzitter : G.S. van Lohuizen,
IJsseldijk 12,
8194 LD Veessen.
Tel.: 05783 - 245.

Secretaris/
Penningmeester : W. van Putten,
Hoofdstraat 80,
8162 AL Epe.
Tel.: 05780 - 13579.

Leden L. Endendijk
W. Terwel
F. Zandstra

Giro: 119.40.15. t.n.v. Penningmeester "Ampt Epe" te Epe.

I.S.S.N. nr. 0166 - 2023.

Inhoud

BLZ.

- ✓ ARCHEOLOGIE IN DE GEMEENTE EPE (7) 3
Urnevelden
Door C.A. van Baarle.
- ✓ DE HISTORISCH GEOGRAFISCHE ASPECTEN VAN DE 11
DIJKAANLEG LANGS DE IJSSEL
Door W. van Soest.
- ✓ HERMEN VAN MEKEREN, EEN MIDDELEEUWSE VAASSENSE, 22
WORDT IN 1439 "GEKLEDE NON" IN HET VROUWEN-
KLOOSTER VAN DIEPENVEEN..... (3)
Ontstaan en inhoud van de moderne devotie
Door J.L. Keijzer.
- DE EERSTE VAASSENSE STOOMMACHINE 27
Door S.W. Verstegen.
- ✓ HEEFT EPE DE TREIN GEMIST (slot) 29
Door F. Zandstra
- FOTOBOEK VAN OENE 32
Door G.S. van Lohuizen.
- STREEKARCHIVARIS 35
Door G.S. van Lohuizen.
- BOEKAANKONDIGING 36
Door mevr. D. te Riele.

Archeologie in de gemeente Epe (7)

Urnenvelden

In de Late Bronstijd zien wij een nieuw graftype in gebruik komen, nl. de urnenvelden. De pré-historische grafheuvel heeft vele variaties gekend, zowel in grootte als in opbouw.

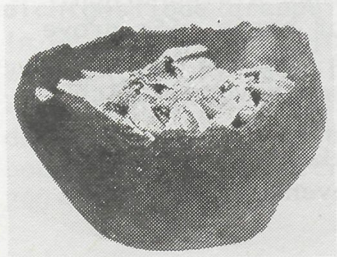
In de IJzertijd ging men over tot het opwerpen van grotere grafheuvels die echter, van wege de armoede aan bijgaven, bijna nooit te dateren zijn.

(IJzertijd, ca. 700 v. Chr. - Romeinse tijd).

Zo vinden wij in het begin van de 20e eeuw een kolosale tumulus in de Laarstraat waar nu de camping de Zandhegge ligt.

Naast deze grote tumulus vinden we hier nog 4 à 5 kleinere heuvels, waarvan verder niets bekend is en ook niets is overgebleven. Iets ten noorden van dit gebied in de Woeste heeft dr. A.E. van Giffen in 1930 een onderzoek gedaan in één grote en 5 kleine grafheuvels. Deze groep grafheuvels vormen samen één zg. urnenveld. Urnenvelden zijn crematie-bijzettingen, soms in een urn, die iets in of op het bodemniveau geplaatst is, waaroverheen een kleine heuvel is opgeworpen.

De aarde van de heuvel komt uit een gegraven ringsloot om de crematie-bijzetting heen. De 5 kleinere heuvels in de Woeste dateren vermoedelijk uit de periode na 450 voor Chr., de Latène tijd. Opmerkelijk is dat de grotere grafheuvel opgebouwd is in de Vroege Bronstijd en daarna zijn er in de IJzertijd urnen bijgezet. Zo vinden wij wel vaker urnenvelden rondom bestaande grafheuvels met soms een urnen-bijzetting erin.

Urn uit de vroege IJzertijd (ca. 1000 v. Chr.), gevonden nabij de voormalige spoorlijn ten oosten van "Vulcanus" te Vaassen in 1938.

Foto: Stichting Behoud te Epe.

In 1908 vond dr. J.H. Holwerda in het Enkhout bij Niersen een grotendeels vernield grafveld. Bij het onderzoek kwam er een zg. Koepelgraf te voorschijn en een aantal kringgrepheuvels. Ook hier zien wij een reeds bestaande grafheuvel gelegen in een urnenveld. Vermoedelijk ligt er bij de Wildweg ook een urnenveld. Een groep van heuvels die in 1941 door F.C. Bursch gedeeltelijk werd onderzocht, leverde geen vondsten op. De heuvels bleken alle plaggenheuvels te zijn zonder enige bodemsporen. Het was vroeger vaak zo, dat niet alleen de archeoloog naar een urnenveld trok maar ook de schatgraver. Deze urnendelvers hebben helaas weinig overgelaten in zo'n urnenveld dat van wetenschappelijke waarde zou kunnen zijn. Gelukkig worden al onze monumenten thans zo goed mogelijk beschermd en in sommige gevallen geconserveerd.

Brandheuvels

Een variatie op de heuveltjes met urnenvelden zijn de brandheuvels.

Men wierp een niet al te hoge heuvel op waarop de dode gecremeerd werd. Men verzamelde de verbrande beenderen en deed deze in een urn en begroef die in dezelfde heuvel.

Ook werd gebruik gemaakt voor de crematie van reeds bestaande grafheuvels.

Dr. J.H. Holwerda beschrijft een opgraving van 5 grafheuvels bij de Dobbe Gelle (ook wel Stadhouderskuil genoemd) bij Niersen in 1908.

Grafheuvel D4 was een brandheuvel op een bestaande Neolithische grafheuvel uit de Klokbekercultuur (ca. 2000 - ca. 1700 v. Chr.).

In de bovenste laag bevonden zich twee kleine urnen. In de middelste laag één kleine grof potje, één grove urn en twee grote grove urnen. Deze laatste noemt Holwerda Germaanse urnen. In de urnen bevonden zich de resten van verbrande beenderen.

De onderste laag bevatte een klokbekerscherfje, een stenen mes van ongeveer 11 cm. en eveneens een klokbeker.

Een dergelijke heuvel-opbouw vinden we ook bij de Galgenberg in Niersen, nl. heuvel G4. Over een Neolithische grafheuvel uit de Klokbekercultuur vinden we een brandheuvel. De bovenste laag bevatte enige scherpfjes tussen de houtskool, daterend uit de IJzertijd. In het Neolithische deel werd een klokberscherfje, een stukje vuursteen en een rond stokje van gebakken aarde gevonden. Verder ontdekte men er rood zand. Opvallend is, dat er stukken van een grote, rechtopstaande steen uit de onderste heuvel te voorschijn kwamen.

De heuvel was 18 m. in doorsnede en 1,6 m. hoog. Op een andere wijze aangelegde brandstapels vinden we ook in de Veluwe urnenvelden. Niet zelden heeft men eenvoudig op de vlakke grond een houtstapel gebouwd en alleen in het midden daaronder een gat, als trek-gat, gegraven.

Na afloop van de verbranding en nadat enkele verbrande beenderen van de dode in een brandurn waren bijgezet, werden de verkoolde stammen met zand bedekt, zand dat gegraven was uit een brede greppel rondom de verbrandingsplaats.

Zulke brandstapels vond dr. Holwerda terug als een verkoolde massa, waartussen zich enkele resten van beenderen en soms een fragmentje van een verbrande bronzen speld of fibula, bevonden. (Deze vondsten zijn in onze omgeving niet bekend, wel bijv. in Hoogsoeren waar een stukje van een eenvoudige Romeinse fibula uit de eerste eeuw na Chr. werd gevonden in 1906, misschien afkomstig van het doodskleed van de verbrande persoon). Daaronder vond hij een met as gevuld gat in de grond. Dit alles was weer bedolven onder een heuvel van zand met een, natuurlijk, geheel dichtgeslibde greppel om zijn voet.

In onze gemeente zijn verscheidene brandheuvels bekend. Een aantal bij de Galgenberg in Niersen en in het Hanendorp (zie Ampt Epe 63) zijn er twee bekend, beide gesitueerd in en bij een celtic-field. (Een landbouwsysteem van omstreeks 500 v. Chr. tot ca. 200 na Chr.).

*Gedeelte uit een kaart van de gemeente Epe in 1830.
Is "Den Ashewel" misschien een brandheuwel geweest?*

Urnen

In het begin van de Midden-Bronstijd treffen we voor het eerst de crematie aan in Nederland. Het gaat hier om immigranten die de gecremeerde resten van hun doden in urnen deponeerden en deze begroeven. Deze urnen zijn afgeknot dubbel-conisch van vorm, dikwandig en gemagerd met grove korrels. Uit deze cultuur, de zg. Hilversumcultuur, zien we een typisch plaatselijke ontwikkeling opkomen, de zg. "Drakenstein-urnen". Uit dit type urnen ontstaan dan later de grove, onversierde "Laren-urnen", waarvan er o.a. één is gevonden bij Tongeren in 1973 (Ampt Epe, nr. 56). Veelal treffen wij deze urnen aan ingegraven in oudere grafheuvels.

Bovengenoemde immigranten waren waarschijnlijk afkomstig uit Noord-Frankrijk.

Ze hebben zich langs de kust van het continent noordwaarts naar onze streken verspreid. De urnenveldencultuur dringt op de Veluwe zeer langzaam door in verhouding met de rest van Nederland. Rond 600 v. Chr. zien wij een sterkere invloed van buitenaf op de Veluwe komen. Dan komen wij hier ook veel urnenvelden tegen, urnen van het Harpstedt type. Een grote, grove pot waarbij meestal vingertopindrukken op de iets naar buiten uitgebogen rand zijn aangebracht.

Aan de onderzijde van de buikomvang werden ze met opzet ruw gemaakt of "besmeten" met leem. Deze urnen werden bijgezet in een oudere grafheuvel. Dr. Holwerda noemt ze Germaanse urnen. De oorsprong van deze ontwikkeling ligt vermoedelijk in de omgeving van Hannover. Ook beschrijft Holwerda de Proto-Saksische urnen. Het gaat hierbij om o.a. een dubbelconische urn welke wordt gevonden in kringgreppel-urnenvelden.

Dit type vinden we ook in Westfalen. In de gemeente Epe is deze urn ook gevonden in de Laarstraat en in vijf andere gebieden die we verderop zullen noemen (zie schema). Een veel later aardewerk dat in een graf(veld?) bij Epe is aangetroffen, is het zg. Saksisch aardewerk, dat ook gevonden is op de Veluwe in een grafveld bij Garderen. Het dateert uit de

5e t/m de 9e eeuw na Chr. De Saksische potten zijn grijsig tot zwart van kleur. De wanden ervan zijn grillig gemaakt door bulten, indeukingen en groeven. Een beknopt overzicht van Bekerculturen en urnen, gemaakt uit de gegevens van twee kaarten in 1925 door Holwerda, staat hieronder.

Kulturen

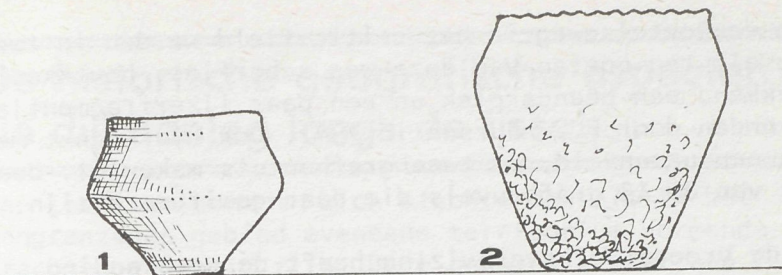
	Trechterbeker	Klokbeker	Proto-saksisch	Germaanse
Heerde		He		
Epe		Ep		
Oene			Oe	Oe
Wissel		Wi	Wi	Wi
Laarstraat			La	La
Schaveren		Sc		
Hanendorp		Ha		Ha
Hertenkamp		He		
Gortelseveld		Gv		
Gortel		Go	Go	Go
Barnt		Ba		Ba
Dobbe Gelle		Dg	Dg	Dg
Rolle Koot		Rk	Rk	Rk
Vaassen		Va		
Niersen	Ni			
Enkhout	En	En		En

Trechterbekercultuur van
ca. 2700 v. Chr. tot ca. 2300 v. Chr.

Klokbekercultuur van
ca. 2000 v. Chr. tot ca. 1700 v. Chr.

Protosaksische urnen: verouderde naam, nu meestal dubbelconische en twee-orige terrinen genoemd:
Late Bronstijd van Vroege IJzertijd,
van ca. 1000 v. Chr. tot ca. 450 v. Chr.

Germaanse urnen: verouderde naam, nu meestal Harpstedter urnen genoemd.
IJzertijd van ca. 700 v. Chr. tot Romeinse tijd.

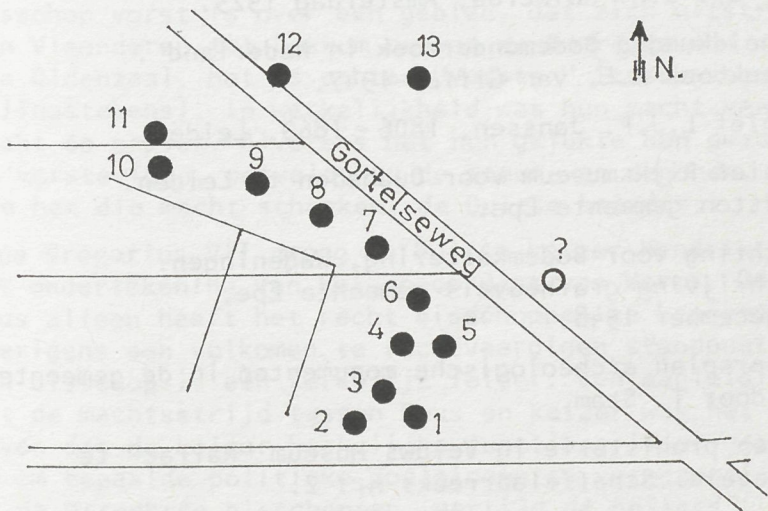
1: *Dubbelconische urn.*

2: *Harpstedter urn.*

Enkele Brons- en IJzervondsten.

In maart 1845 werd een kleine urn gevonden met twee bronzen sieraden en crematieresten erin. Eén van de sieraden was een ring. Deze vondst in de Woesterberg is helaas verdwenen.

Een andere vondst deed Holwerda in een brandheuvel waar hij een bronzen tangetje in een urn vond (1908, heuvel G6).

Vermoedelijk urnenveld in Celtic-field, gelegen aan de Gortelseweg te Vaassen.

Aan de Gortelseweg in het celtic-field werden in twee heuvels ten oosten van deze weg scherfjes, houtskoolplekken, een beenderplek en een paar ijzerfragmentjes gevonden door F.C. Bursch in 1941. Ook hier denkt men aan een urnenveld, de twee grafheuvels maken nl. deel uit van de 13 grafheuvels die daar gesitueerd zijn.

In de vroege Volksverhuizing heeft de verbranding grotendeels weer plaats gemaakt voor begraving. Een enkele maal richt men ook dan nog een grafheuvel op, maar de tijd der tumuli is voorbij en met de overwinning van het Christendom behoort deze bijzettingwijze tot het verleden.

(wordt vervolgd)
C.A. van Baarle.

Bronnen:

Nederlands vroegste geschiedenis, 2e druk,
door dr. J.H. Holwerda, Amsterdam 1925.

Oudheidkundig Bodemonderzoek in Nederland .
Gedenkboek A.E. van Giffen 1947.

Archief L.J.F. Janssen, 1806 - 1869, Leiden.

Archief Rijksmuseum voor Oudheden te Leiden.
Vondsten gemeente Epe.

Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
Beschrijving grafheuvels gemeente Epe,
30 december 1948.

Beheersplan archeologische monumenten in de gemeente
Epe door T. Stam.

Pré-en prohistorie in Veluws Museum "Nairac" te
Barneveld. Schaffelaarreeks nr. 2.

De historische geografische aspecten van de dijk aanleg langs de IJssel.

Een territorium vormt zich slechts dan als in het aangrenzende gebied eveneens territorium vormende krachten aanwezig zijn. Deze gaan op elkaar een tegendruk uitoefenen; als gevolg hiervan kan een grens ontstaan.

Een soortgelijke situatie moet bestaan hebben in het IJsselgebied tussen 1200 en 1400.

Aan de oostkant het rechtsgebied van de Utrechtse bisschoppen, die hun wereldlijke macht sedert 1046, toen zij van de Duitse keizer het graafschap Hamaland in leen ontvingen, al maar zagen groter worden.

Tegen het einde van de 11e eeuw mag rustig gesteld worden dat, met uitzondering van Zeeland, de Utrechtse bisschop vorst is over een gebied, dat zich uitstrekt van Vlaanderen tot Dokkum en van de Noordzee tot aan Oldenzaal. Het is echter "vorsten" (tussen aanhalingstekens). In werkelijkheid was hun macht een macht op papier. Alvorens het hun gelukte hun gezag te verstevigen, ontvalt hun de steun van degenen, die hen die macht schonken, de Duitse keizers.

Paus Gregorius VII dwong de Duitse keizer Hendrik IV tot ondertekening van het concordaat van Worms. De Paus alleen heeft het recht bisschoppen te benoemen. Overigens een volkomen te rechtvaardigen standpunt. Een bisschop is een kerkelijk leider. Een aanleiding tot de machtsstrijd tussen Paus en keizer was het gegeven dat de keizer kerkelijke functionarissen gebruikte om bepaalde politieke doeleinden te verwezenlijken. En de Utrechtse bisschoppen, eertijd de peilers waarop in de lage landen de keizerlijke politiek rustte en derhalve met bijzondere voorrechten behandeld, werden aan hun lot overgelaten en moesten maar zie hoe ze de problemen in hun uitgestrekte gebied oplosten.

Het is voor de hand liggend, dat in het onder hun gezag staande gebied de daarin ontstane steden daarvan danig hebben geprofiteerd. Deventer, Zwolle en Kampen, waarvan Deventer verreweg de belangrijkste, hadden weliswaar verplichtingen tegenover de bisschoppen, dat nam echter niet weg, dat Deventer, de moederstad, zich gaat trachten op te werpen als de leider van een "stadsstaat", die het gehele Oversticht zou moeten omvatten en als het even kon ook nog een gedeelte van het aan de overzijde der IJssel liggende Gelderse gebied.

De macht van de bisschop begint te tanen.

Het betekent, dat de kansen tot vorming van een machtsgebied op de westelijke IJsseloever gaan toenemen.

Hier staan de Gelderse graven gereed om als er kansen geboden worden, die te benutten.

Omstreeks het midden van de 12e eeuw zijn ze door vererving in het bezit gekomen van het Graafschap Zutphen. Zij stijgen daardoor zo in aanzien dat in 1156 de Gelderse Graaf deelneemt aan de verkiezingen voor een nieuwe Utrechtse bisschop.

40 jaar later komen ze met een eigen kandidaat. Die werd als tegenkandidaat naar voren gebracht tegen de door de Hollandse graaf gestelde en door de Duitse keizer gesteunde kandidaat.

In datzelfde jaar krijgt Otto I van de Duitse keizer de gehele Veluwe. Tegen het einde van de 12e eeuw is Gelre een macht geworden, waarmee rekening moet worden gehouden.

Otto II, de landsheer, die een aanvang maakte met het stichten van Gelserse steden, heeft ook buiten Gelre, tot in het Nederrijnse gebied, veel aanzien.

De Gelderse politiek gaat zich nu ook zuidwaarts richten. Dat betekent niet, dat de tegendruk in oostelijke richting in Veluwe gaat verslappen, integendeel.

Reinout I, de opvolger van Otto II, zet de politiek van zijn vader voort en begint in het IJsselgebied met de bouw van een slot in Hattem. Later wordt dit kasteel het grafelijke verblijf. En tevens het steunpunt bij

het heffen van tol op passerende schepen. Het slot Nijenbeek wordt door hem in 1296 gekocht. Zo bezit hij langs de IJssel twee kastelen, van waaruit hij de gehele handelsvaart op de rivier kan beheersen en dien-tengevolge ook de handelssteden op de oostelijke oever. Het machtsgebied op de westoever is gevormd.

In 1337 worden de graven van Gelre: de hertogen van Gelre.

Tot 1100 wordt praktisch geen melding gemaakt van bewoning der IJsselstreken. Wilp wordt genoemd in 765 bij de stichting van een kapel door Lebuïnus en Voorst wordt in 893 als een kerk(dorp) vermeld in het goederenregister van het klooster Prüm in de Eifel.

In de 12e eeuw neemt de bevolking toe; in 1176 wordt het kerspel Epe gesplitst. Twee nieuwe kerspelen worden gevormd: Heerde en Hattem. Omstreeks diezelfde tijd worden de kerspelen Twello, Terwolde en Wilp voor het eerst genoemd.

Op de oostelijke oever wordt door de Utrechtse bisschop, Guy van Avesnes in 1308 op de Spoolderberg in Zwolle de oorkonde gegeven, waarin het huidige waterschap Salland wordt gevormd.

Uit die dijkbrief blijkt, dat in dat gebied dan al sprake is van bedijking. Ondermeer wordt gesproken van sluizen bij Rande en Windesheim. Daar zijn dus al dijken en hieruit volgt, dat er derhalve ook sprake is van reeds ontgonnen land.

Het is zeker, dat bij het begin van de 14e eeuw op de hogere gronden bewoning plaats vindt. Vanuit Oene, aan de rand van het dal gelegen, worden pogingen gedaan tot een bescheiden ontginning van het woeste land.

Oene was een zetel van een oude Hof van het Kapittel van Sint Marie uit Utrecht.

Deze kapittelgoederen waren onttrokken aan de bevoegdheden der bisschoppelijke rechterlijke organen. Het was een organisatie van grootgrondbezit met een meier op het Hoofdhof en met eigenhorige, keurmedige en wastinsige lieden.

Naar het voorbeeld van de Hollandse graaf Floris V werden door de Gelderse graaf deze bescheiden ontginningspogingen gestimuleerd. Ze brachten geld in het laatje.

Of er op grond van het aantal bewoners van die streken een behoefte was ontstaan om op grote schaal gebieden te gaan bedijken, valt te betwijfelen.

Een gebied van vele kilometers diepte, dat over een grote lengte nog deel uitmaakt van het stroombed van een rivier, een gebied waarin een groot aantal nog functionerende rivierarmen liggen, nodigt niet direct tot ontginnen.

Bovendien lag een groot gedeelte van dit gebied in een kom, waarin niet alleen door oude kreken het water vanuit het zuiden noordwaarts werd afgevoerd, maar waarin een groot aantal beken uitmondde, die ontsprongen aan de voet van de stuwwal.

Hierbij komt nog, dat een dergelijk terrein dicht begroeid is met els en wilg en een enorm, ondoordringbaar moerasbosbroekbos is geworden.

Waar wordt de kennis en de mankracht gevonden om een dergelijke ontginning aan te pakken en tot stand te brengen?

Inmiddels is het bestuur van Gelre in handen gekomen van Reinoud van Gelre. Hij is de grondlegger van de eenheid, saamhorigheid en onafhankelijkheid van het gehele Gelderse gebied.

Hij streeft naar een samenwerken van ridderschap en steden. Zij moesten meedenken en meespelen in bestuursaangelegenheden; voor die tijd een nogal revolutionair gebeuren.

Reinout II pakt het op een voortvarende manier aan. 25 februari 1328 verschijnt een oorkonde, waarin aan een aantal Westnederlandse emigranten, ingaande 25 april van datzelfde jaar, het recht wordt verleend om de wildernis te gaan ontgingen.

"dat wij uit eigen vrije wil en in overleg met onzen, vrienden, teneinde onze inkomsten en heerlijkheid

te vergroten, hebben gegeven en geven aan Johanne (Jan) Verenbartens soons en Maarten Willems: het gehele broek en al de wildernis, dat wij voortaan Nijbroek geheten willen hebben en dat gelegen is in ons land tussen Sconenburgh en Werven; zoals het er (nu) bij ligt en dat ons eigendom is; met alle begroeiing, met alle inkomsten, met alle toebehoren om dit erfelijk, eeuwig en voor altoos vrij te kunnen bezitten op de voorwaarden zoals die hierna zijn beschreven".

In die oorkonde zijn de waterschapsrechtelijke aspecten van die ontginning niet vergeten.

"voorts gebieden wij onze luiden en ons kerspel op Veluwe die in deze Nijbroek gelegen zijn en wien het aangaat, dat zij hun beken en hun wateren aan het einde van dit Nijbroek bedijken zullen op hunnen kosten en door hun werk",

"voorts willen wij dat alle luiden, die (zulks) baten mocht, dien dijck an der Iselen, onse land dijcken, mergen, mergen gelijkce en dien dijck voort meteen also holden",

"en wie onse luyden mede weteren wil in onser luyden weteringhe die in den Nijbroeck gelegen zijn, die zal mede gelden van weteringhe ende van sluysen, morgen, morgen gelijkce".

De ontginning draait heel snel op volle toeren. Het land wordt ingericht volgens een Zeeuws-Hollands verkavelingspatroon. Reeds in 1342, dus na 14 jaar, is 1200 morgen grond ontgonnen (460 ha); ruim een vierde deel van het oppervlak, dat het huidige Nijbroek omvat.

Ongetwijfeld is men in diezelfde periode begonnen met de bedijking van de IJssel. De eerste bedijking van Veluwe wordt vermeld in 1314. Dan wordt in de buurt van het kasteel Nijenbeek een dijk aangelegd.

Waarschijnlijk is dat het gedeelte van de huidige Veluwse Bandijk, dat loopt vanaf de hoge gronden bij Klarenbeek in de richting van de IJssel.

Een dergelijke dijk wordt een vleugelwaterkering genoemd. Ze is aangelegd op een natuurlijke hoogte en heeft kennelijk gediend om behalve hoog opperwater, ook het water van de Voorster Beek te keren.

De noodzaak van de aanleg van deze dijk wordt in het terrein heel duidelijk aangetoond door een aantal kolken.

Nijbroek, in de oorkonde van 1328 door de Gelderse graaf tot kerspel verheven, gaat met hulp van de andere kerspelen: Terwolde, Oene, Heerde en Vorchten de bedijking afmaken. De kosten hiervan worden over de vijf kerspelen omgeslagen, morgen, morgens gewijs. Alleen het gebied ten westen van het ontgonnen Nijbroek levert problemen. Grote hoeveelheden water van het Veluwemassief, afgevoerd door de vele beken, geven een extra belasting op de door de ontginners gegraven watergang langs de Veluwse Bandijk. Baten daarvoor zijn niet te verwachten.

De belangstelling van de Deventer Magistraten voor de waterschappelijke ontwikkelingen stijgt. Er liggen voor Deventer grote belangen. In 1365 gaat Deventer de Oude IJssel reguleren. Ongetwijfeld worden hiermee de scheepvaartbelangen van deze stand gediend. Die Oude IJssel, waarvan de vroegere loop in het terrein nog is terug te vinden, was over grote lengte ook de grens tussen Deventer, het Oversticht en het graafschap Gelre.

Het is niet onmogelijk, dat langs deze Oude IJssel en in aansluiting op de bij Nijenbeek in 1314 gelegde dijk, de kerspelen Wilp en Gietelo, die niet meededen aan de bedijking onder leiding van Nijbroek, een in noordelijke richting vrijwel evenwijdig met de Deventer/Stichtse grens lopende dijk hebben aangelegd, waardoor het Veluwse gebied een goede bescherming kreeg.

Wilp had omstreeks die tijd een eigen lozing van de belangrijkste watergang in dat gebied, de Fliert, op de Oude IJssel nabij de Ziele.

Dat deze bedijking heeft aangesloten op de inmiddels onder leiding van Nijbroek uitgevoerde dijkaanleg, is voor de hand liggend.

Na 1365 wordt het beeld op een gesloten bedijking van Klarenbeek tot Hulsbergen heel duidelijk.

Er gaat een verhaal, dat Geert Groote, de grondlegger van de Moderne Devotie, zoon van een schepen bij de Deventer Magistraat, na zijn studie in Parijs, de magische kunst beoefend zou hebben. Op zichzelf, naar middeleeuwse begrippen niet zo heel schokkend. Wel schokkend was, dat hij daarnaast een nogal lichtzinnig leven leidde. Hierin kwam verandering als zijn Parijse biechtvader, Hendrik Egher van Kalkar, plotseling komt opdagen en zijn vroegere biechteling weer in het rechte spoor weet te brengen.

Deze Hendrik Egher van Kalkar wordt in 1365 prior van het in Monnikhuizen bij Arnhem gestichte Karthuizer Klooster.

Dat klooster was door Reinout II van Gelre met milde hand bedeed. Vooral in het pas ontgonnen Nijbroek krijgt Monnikhuizen veel bezit. Zoveel, dat ze er zelfs een Hoofdhof stichten, dat bewoond wordt door een meier van Monnikhuizen. (Later gaat hier de richter van Nijbroek wonen).

Dan is het belangrijk, dat de opbrengsten van het land zo hoog mogelijk zijn; één voorwaarde hiertoe is het land watervrij maken en watervrij houden.

Welnu, Monnikhuizen had belang bij een goede ontwatering en had bovendien een prior die wist in welke vorm je de behartiging van die belangen het beste kon formuleren.

Van zijn hand is dan ook de Dijkbrief die door Hertog Eduard van Gelre op de avond van Allerheiligen in het jaar 1370 geschonken wordt aan:

"ons en onze nakomelingen, een dijkrecht, van Mudinghes Hecke tot Hulsberghe aan den berghe toe, den kerspel van der Wolde, van den Nijenbroicke, van Oene, van Heerde ende van Vorchten (behouden dien van de Nijenbroicke vurscroirs rechtens), so dat wij hem setten sullen eenen dijckgreven, die gegoedet zal wesen to thien mergen lants toe".

Ingesteld wordt een Dijkstoel met de dijkgraaf als landsheerlijk ambtenaar en vijf heemraden, vertegenwoordigend de kerspelen Nijbroek, Terwolde, Oene, Heerde en Vorchten.

Er waren direkt al problemen op te lossen. Weliswaar was de dijk gesloten, doch het laatste gedeelte, de zgn. Dwarsdijk bij Vorchten, gaf het kerspel Heerde zoveel onderhoudskosten, dat het voor de hand liggend werd geoordeeld, dat dit dijkvak in onderhoud verhoefslaagd zou worden tussen de vijf kerspelen. In die dijk moest een sluis gebouwd worden, die bij hoog opperwater de (jonge) polder moest vrijwaren voor inundatie.

Aldus geschiedde.

In het volgende jaar werd onder leiding van de (Veluwse) dijkstoel op voortvarende wijze een begin gemaakt met het graven van de Grift, waardoor het waterbezwaar van de Oostveluwse beken buiten de polder gebracht kon worden.

Velen zien hierin de leidende hand van de Karthuizer monniken, die in de volgende jaren rechten kregen tot het oprichten van watermolens op de Grift te Apeldoorn en Wenum.

Door het graven van deze watergang accepteerde de Dijkstoel de Grift als westelijke grens van Veluwe. Een situatie, die zich in wezen tot vandaag aan de dag heeft gehandhaafd.

De weg van het jonge waterschap ging nu niet bepaald over rozen. Integendeel, het werd één aaneenschakeling van rampen. De in 1370 gereedgekomen sluis in de Dwarsdijk moest in 1400 al vervangen worden; in 1421 vliegt ze eruit: het duurt tot 1427 eer de nieuwe sluis gereed is; die wordt in 1430 bij een hoge waterstand er ook weer uitgespoeld. Alle tegenslag ten spijt, is het jaar daarop de sluis weer hersteld.

We zijn hier uitermate nauwkeurig over geïnformeerd. De kosten en de omstandigheden die aanleiding gaven tot de rampen, zijn nauwkeurig opgetekend door de fraters van het klooster St. Hiëronymusbergh in Hulsbergen.

Dat klooster werd gesticht in 1407; het was één van de vele kloosters, die ontstonden toen de Moderne Devotie begon uit te waaieren over Gelre en het Oversticht. De kroniek loopt van 1370 tot 1552. Ze is geheten: "Historie van het gelech der scluzen bi Hulsberghe", ofwel de "Bouwgeschiedenis van de sluizen bij Hulsbergen".. Ook wordt in die kroniek informatie verstrekt over het onderhoud van watergangen, de aanleg van bruggen, het dichten van waaden (dat zijn wielen of kolken).

De kroniek eindigt in 1552 als volgt:

Dit nabeschrevene geschede yn den yare 1552 dorch grot water up Sante Anthoniusdach (17 januari). Allso leider yn den yare 1552 enn groet avervloedich water hastelijken opgekamen ys so dat ydt water vif vyrdel voets hoeger was so dan an der statmuren uutgeteikent ys dan by menschenn gedancken to Deventer ny werlde gesien offte gehort unnd syn de dyke by der Ysselen yn den lande van Veluwe nemptlick up Sante Anthonynusdach geschort vyef waden baven an. De erste an dat Getelse velt, op Heryncvaart genoemt. De anderde wade bij Appen tegen den kamp tot behoevende der vycarye to Voorst, de darde tegen de wyn-demölle naby de olde wade welkoer dre vorschreven waden gene gesclagen dyken en ys, ook gen schouw aver en gedt. De vyrde wade to Welsem benedden dat verscat yn den gesclagen dyc lanck wesende 46 roden omtrent, de vyfte bij Hulsberghen yn den Santberch tender den gesclagen dyck.

Om al het water door de sluizen in de Dwarsdijk te kunnen lozen, geven dijkgraaf en heemraden opdracht de dijk naast de sluizen door te steken, teneinde te voorkomen, dat de sluizen eruit dreven.

In het verdere verloop van de historie zijn dijkdoorbraken aan de lopende band voorgekomen.

Engelbert Brascamp, dijkschrijver van Veluwe tegen het einde der achttiende eeuw, schrijft op het eind van zijn leven een "Memorie wegens enige hoogwatervloeden in vorige eeuwen; volgens overleveringen zijner oude-

ren als anders, mitsgaders van diegene, die in deze eeuw tijde van zijn dijkschrijversambt zijn voorgeval-
len".

Zo vertelt hij, dat bij de dijkdoorbraak in 1658 het water in korte tijd twee voeten over de dijk liep, waar-
door men hier negen dijkbreuken heeft gehad. "In Twello
waren er toen huizen, die het bijna aan de balkens der
huizen hebben gehad en sommige luiden die vanuit het
zogenaamde hanengat boven in de vorst van het huis om
hulp hebben geroepen!".

6 Maart 1794 komt de dijkschrijver samen met de dijk-
graaf baron Schimmelpenninck van der Ooyen in Veessen
de dijk controleren.

Op sommige plaatsen stond het water op de dijk. Gemeld
werd, dat men de afgelopen nacht volk ontdekte tot het
doorsteken van de dijk. 's Avonds opnieuw de dijk con-
trollerend, "was de dijk bezaaid met mensen, niet alleen
ordinaire wachten, maar anderen die zelfs opgekomen
waren met schietgeweer, grepen enz.; aan wie ik zeide,
dat se geen schuiten moesten toelaten en er maar op
moesten schieten!".

De laatste dijkdoorbraak vond plaats in 1814.

Toen brak na een lange hoogwaterperiode en een daarna
plotseling invallende vorst de Dwarsdijk in Wapenveld
op de 18e februari door.

De Nijbroeker dominee Exalto d'Almaras heeft het verloop
van die doorbraak in zijn dagboek vermeld; 20 februari
stond geheel Nijbroek, behalve de kerk onder water.
Het begon daarop zo hard te vriezen, dat het ijs na
twee dagen hield.

Met sleden werd de noodlijdende bevolking van voedsel
voorzien. Tenslotte vermeldt hij, dat het water na vier
dagen weer gaat vallen.

Het laatste hoogwater, dat echt dreigend was voor Ve-
luwe, vond plaats in 1926. De toestand is wel zorgelijk,
maar de bandijk houdt het.

De H.I.D. van de Provinciale Waterstaat in Gelderland
geeft een naschrift bij een van de rapporten over Veluwe
van zijn districtsambtenaren, die deze hoogwaterperiode
had beschreven.

"Er moet nu eindelijk eens iets gedaan worden aan de open verbinding tussen het Apeldoorns Kanaal en de IJssel bij Hattem".

Als gevolg van het ontbreken van een hoogwaterkerende dijk, gaan de Kanaalkaden tussen Hattem en Heerde bij zeer hoge waterstand als IJsseldijk fungeren.

De Veluwe Bandijk is anno 1982 een stuk historie geworden; haast zou je zeggen, op dijksbouwkundig gebied is het een monument.

Landschappelijk en natuurwetenschappelijk is zij van bijzondere kwaliteit. Dat willen wij graag zo houden.

Met de huidige kennis der techniek is het mogelijk zo'n oude dijk te "restaureren" op een zodanige manier, dat ze weer eeuwen haar taak kan vervullen. De kansen op doorbreken worden hierbij teruggebracht.

Want tenslotte gaat het toch maar om de veiligheid en het belang van "ons en onze nakomelingen van Mudingheshecke tot Hulsbergen aan den bergh", zoals de aanhef van de dijkbrief anno 1370 luidde.

"Ons en onze nakomelingen".

Dat zijn wij en die na ons komen; na 100, 500, 1000, 1250 of misschien wel 3000 jaar.

W. van Soest, ing.

Bovenstaand artikel is de kern van de lezing, die de heer ing.W. van Soest voor de historische vereniging "Ampt Epe" hield op 26 mei 1983. Hij stelde dit artikel beschikbaar voor publicatie in ons blad wat wij zeer op prijs stellen.

Dit artikel werd eerder gepubliceerd in de katern van de Nederlandse Bodemkundige Vereniging: "Waterkering". Voordrachten gehouden tijdens de 90e wetenschappelijke bijeenkomst op 11 en 12 juni 1982 te Wageningen.

Hermen van Mekeren, een middeleeuwse Vaassense, wordt in 1439 "geklede non" in het vrouwenklooster van Diepenveen, Wydvermaard klooster van het Windehei mer Kapittel....

III. EEN VOGELVLUCHT-BEELD VAN HET ONTSTAAN EN DE INHOUD VAN DE "MODERNE DEVOTIE", WAARAAN OOK HET KLOOSTER VAN DIEPENVEEN ZIJN BESTAAN DANKT.

A. DE "MODERN DEVOTIE" ALS BELANGRIJKE GEESTELIJKE STROMING.

"Een godsdienstige beweging die bijna twee eeuwen bestaan heeft en, uitstralend van de IJselvallei, zich uitbreidde over het tegenwoordige Nederland en België en over delen van Duitsland en Frankrijk, en contacten heeft gehad in Polen, Spanje en Italië maakt het niet verwonderlijk, dat een in 1956 verschenen bibliografie over deze beweging en wat daarmee samenhangt ruim 800 boeken en artikelen noemt. Die bibliografie is niet volledig en na 1956 zijn er nog weer nieuwe boeken en artikelen over de Moderne Devotie verschenen, zowel in Europa als in Amerika, waar voor deze beweging een grote belangstelling is ontstaan..": Ik citeer de eerste regels van het boekje van dr. J. Roelink, getiteld "De Moderne Devotie", dat, bedoeld als handleiding voor de bestudering van de beweging door middelbare scholieren, ook voor ieder lid van een Historische Vereniging een uitstekend middel is om zich verder nader bekend te maken met wat de Moderne Devotie behelst en beoogt.

In het kader van dit opstel beperk ik mij tot het geven van een "vogelvlucht-beeld" van het ontstaan en de inhoud van de vroomheid van de Devotie.

De litteratuur-opgaaft aan het eind van mijn artikel kan belangstellende "Ampt Epenaren" behulpzaam zijn bij een voortgaand zich verdiepen in de godsdienstige stroming, waaruit ook "Diepenveen" voortkwam.

Een stroming die wij, bij de beoefening van onze streek-historie, aan "onze" kant van de IJssel, getuige mijn eerste opstel, zeker zullen kunnen tegenkomen!

B. GEERT GROTE: DE GEESTELIJKE VADER VAN DE "MODERNE DEVOTIE".

Het "Chronicon Windeshemense": een Windesheimer kroniek, begint met de stichtingsgeschiedenis van het moederklooster Windesheim bij Zwolle en moet dan teruggrijpen op de levensgeschiedenis van de initiatiefnemer Geert Grote.

Deze geestelijke vader van de "hedendaagse innigheid", zoals de Moderne Devotie het best te vertalen is, levend van 1340 - 1384, was een rijke patriciërszoon uit Deventer. Studerend te Parijs gaf hij zich over aan allerlei wereldse genoegens, tot zijn vriend Hendrik van Kalkar hem tot inkeer bracht en hij zich bekeerde tot een ingetogen leven.

Om te mogen prediken liet hij zich in 1380 tot diaken wijden -het priesterschap achtte hij zich onwaardig- en trok hij rond, om te beginnen in de IJsselstreek als boeteprediker. Op grote scharen maakte hij een diepe indruk, oproepend ieder tot een leven van boete en christendom van de daad. De zonden, óók van de geestelijkheid, hekelde hij zo scherp, dat enige geestelijken de bisschop van Utrecht wisten te bewegen hem in 1383 het preken te verbieden.

De laatste maanden van zijn leven bracht hij weer in Deventer door, waar hij na een bezoek aan een pestlijder, zelf door de vreselijke ziekte werd aangetast en stierf.

De Moderne Devotie, die Grote inleidde stond vóór, in een wereld als boven door mij getekend, een komen tot een eenvoudige praktische vroomheid en een verdieping en zuivering van het innerlijk godsdienstig leven, waardoor misstanden zouden kunnen worden opgeruimd. Zélf zagen de Devoten hun devotie niet als "nieuw": die toewijding aan God was er in de eerste kerk ook al en moest als het ware her-leven.

Zij zochten die devotie: die toewijding niet aller-eerst, als velen van hun vrome tijdgenoten, in mystieke gevoelens, maar in de daad van een vooral praktisch gericht christendom.

Allerlei mensen werden aangesproken door de Moderne Devotie en lieten zich, zonder ooit broeder, zuster, monnik of non te worden, in hun levensstijl door het nieuw beleefde christendom, midden in de wereld, richten.

Daar zijn talloze voorbeelden van in die tijd.

De inzet van Geert Grote en de zijnen resulteerde in drie nieuwe "godsdienstige verenigingen", waarin mensen zich verenigden tot een beter praktisch christelijk leven: die van de "Zusters des gemenen levens", die van de "Broeders des gemenen levens" en de "Congregatie van Windesheim", de kloosterlijke tak van de Moderne Devotie.

Het "algemene leven" in broeder- of zusterhuis verschilde alleen hierin van het kloosterbestaan-op-zijn best, dat de kloostergeloften niet werden afgelegd en de zusters en broeders dus rechtens de gemeenschap mochten verlaten. Wel was het gestelde ideaal in de huizen dat men "levenslang" zuster of broeder bleef en een voorbeeld gaf in kuisheid, gehoorzaamheid en armoede.

C. DE BROEDERS EN ZUSTERS VAN HET GEMENE LEVEN: EEN PRAKTISCH GERICHT CHRISTENDOM, VANUIT EEN PERSOONLIJKE EN GEMEENSCHAPPELIJKE LEVENSCHEILIGING.

Geert Grote's besluit, na een preek van den Karthuizer Hendrik Eger van Carcar -Grote is dan een jong Utrechts kanunnik- zich onvoorwaardelijk aan de dienst van God te wijden bracht hem ertoe, als eerste daad, bij notariële acte van 20 september 1374, zijn vaderlijk huis in de Bagijnenstraat te Deventer te dienste te stellen van vrome, Godzoekende vrouwen. De welgestelde patriciërszoon stelde zijn vermogen en zijn kerkelijke inkomsten: beneficies van Aken en Utrecht, tevens in dienst van zijn ideaal. Zelf gaf hij zich over aan een nederig ascetisch vroom leven. Johannes Brinckerinck

wijdde zich aan de geestelijke leiding van de zusters in het "Meester Geertshuis". In het eerste opstel kwamen we hem al tegen als eerste "Vader" en oprichter van het Klooster te Diepenveen, het eigenlijk uit het Deventer Zusterhuis voortgekomen vrouwen-klooster. In 1379 stelde Grote voor enige zusters wel een soort "constitutie" op, maar hij dacht niet aan enigerlei kloosterlijke vorm van het zustershuis.

Onder de leiding van Geert Grote verenigden ook enige mannen -onder wie Brinckerinck- zich tot het gemene (gemeenschappelijke) leven van ascese, mystiek en geestelijk en lichamelijk werk. De broeders zochten, in een wereld als boven door mij getekend, tot een dieper beleving van het dienen van God te komen door bidden, mediteren, lezen, handenarbeid -ook het overschrijven van boeken+ en vasten.

De broeders vormden eerst een vriendenkring, die uitgroeide tot een "vrije vereniging" van geestelijken en leken. Zij verbonden zich zonder plechtige belofte tot een gemeenschappelijk leven.

Geert Grote's leerling Floris Radewijns, een priester van de Sint Lebuŕnus Kerk te Deventer, werd, naar de wens van Grote, de eerste rector van de broeders. Hij stelde zijn huis: het "Heer Florenshuis" ter beschikking van deze "broeders des gemenen levens".

De broeders droegen hun ideaal van devoot leven ook uit naar buiten. Naast een streven, in eigen kring, naar persoonlijke en gemeenschappelijke levensheiliging, probeerden zij ook "in de wereld" hun ideaal van praktisch christendom: het leven in liefde tot God en de naaste, op te wekken en te versterken. Zo hielden zij "collaties": eenvoudige toespraken aan de hand van een Bijbelwoord, voor jongere en oudere leken in hun kapel. Jongens die een school bezochten gaven zij onderdak, enige aanvullende lessen en repetities. Soms gaven de broeders zelf onderwijs of hadden zelfs een school. Luther bezocht in Maagdenburg een school van de "broeders des gemenen levens". Betekenden zij weinig voor het onderwijs, zielszorg tegenover de jongeren bleef hun eerste doel.

Vanuit het broederhuis en het zusterhuis in Deventer werden verscheidene van dergelijke huizen gesticht in Nederland en Duitsland en bevolkt door mensen die, in de woelingen en verwildering van de tijd, hun leven wilden heiligen. Ook niet bij de broeders en zusters des gemenen levens aangesloten huizen ondergingen, vanuit Deventer, een zuiverende invloed. De huizen werden dikwijls door minder dan 10 personen bevolkt.

D. "WINDESHEIM": DE KLOOSTERLIJKE TAK VAN DE MODERNE DEVOTIE.

Voor de mannelijke devoten die in een klooster wilden gaan, met veel strengere regels en organisatie, werd in de lijn van een vingerwijzing van Geert Grote een klooster gesticht, dat de regel aannam van de "Reguliere Kanunniken van de Heilige Augustinus", te Windesheim, bij Zwolle.

Daar ging het anders toe als in de huizen: de tucht werd er uitgeoefend volgens de oorspronkelijke gestrengheid.

Vanuit Windesheim werden in het land en in het buitenland geleidelijk aan meer kloosters gesticht, die samen de "Congregatie van Windesheim" gingen vormen. In 1475 telde deze 84 kloosters, terwijl ongeveer 300 vrouwenkloosters -niet allemaal even groot: Oene!- er min of meer aan verbonden waren.

Het beroemde Klooster op de Sint Agnietenberg bij Zwolle, herbergde Thomas van Kempen ("à Kempis": gestorven 1471) aan wie wordt toegeschreven het beroemdste stichtelijke geschrift der Middeleeuwen: "De navolging van Christus" (De imitatione Christi) ook wereldvermaard.

E. DIEPENVEEN'S KLOOSTER: HET EERSTE VROUWENKLOOSTER VAN DE "WINDESHEIMER CONGREGATIE".

Diepenveen's Klooster was het eerste grote en belangrijkste vrouwenklooster van de "Windesheimer Congregatie". Het nam de regel aan van de "Kanunnikessen van de orde van de Heilige Augustinus".

Het Klooster stond model voor kloosters, tot in Frankrijk toe, en vanuit Diepenveen werd hervormend gewerkt in andere kloosters, ook in kloosters die niet tot Windesheim's cengregatie hoorden.

In een volgend opstel tekenen we het leven van onze Vaassense "Reguliere Kanunnikes van de Orde van de Heilige Augustinus" Hermen van Mekerem, in het uit de Moderne Devotie, op bovengeschetste manier, voortgekomen vrouwen-klooster van Diepenveen.

J.L. Keijzer.

De eerste Vaassense stoommachine

In het archief van de Vaassense kopermolen (inv. nr. 3) bevindt zich onderstaande rekening voor de installatie van een stoommachine op de kopermolen op de Oosterhof. Het was een enorme investering van de toenmalige eigenaar van deze molen, de Amsterdamse koopman Kemper, om deze molen te moderniseren, hij moest maar liefst f 19.000,-- op tafel leggen! Voor de werkgelegenheid in Vaassen was dit ook een goede zaak, zo'n 30 ambachtslieden profiteerden ervan. Wel grappig is de uitgave van f 25,-- voor het "aan de gang brengen van de pletterij" door ene Landael.

Verder worden er allerlei soorten onkosten voor de aanleg vermeld: houtwaren, lood, stenen, cement, spijkers etc., een enorme bedrijvigheid. Sommige Vaassenaren zullen in deze rekening wellicht een van hun voorouders tegenkomen, bijvoorbeeld "J. Terwel, Smit". De meesterknecht, Paul Heering, wiens familie al lange tijd bij het koperpletten was betrokken, heeft kennelijk het ontwerp voor de installatie gemaakt, hij zorgde voor de begroting en de benodigde tekeningen. Omdat de rekening zo'n aardig beeld geeft van wat er zoal bij de installatie van een stoommachine kwam kijken, geef ik hem hier volledig weer.

REKENING VOOR DE INSTALLATIE VAN EEN PLETINRICHTING
(EEN STOOMMACHINE) IN DE AMSTERDAMSE KOPERMOLEN IN
VAASSEN 1846.

J.D. Langenberg Zutphen, 2 balken & vracht	f	166,--
H. de Bruin, roode pannen	f	49,07½
G. Langen Epe, 1 eikenboom	f	10,--
N. van de Lande Deventer, cement	f	44,80
J. Brouwer, diverse vrachten & porto's	f	3,20
G. van Marle, steenen	f	676,87½
J.D.R. Sigtenhout, lood	f	13,14
J. Eckmans, eikenhout	f	52,--
L. v. Eck, vracht van stenen van 't kanaal	f	53,10
G. van Eck, vracht van stenen van Deventer	f	22,45
L. Veldhuis, vracht van diversen	f	95,20
H. Toewater, houtwaren	f	58,20
H. Toewater, timmerman	f	173,05
J.H.J. de Bruin, dito	f	155,47½
W. Bredenvoort te Epe, kalk & vracht	f	21,--
H. van Essen, kalk	f	168,--
J.W. Buitenhuis, 2 waterraderen	f	411,85
J.R. Bastiaans, smeekolen	f	19,50
L. Veldhuis, diverse vrachten	f	18,--
J. Heckman Timmerman, op rekening	f	72,56
Landael, aan de gang brengen van de Pletterij	f	25,--
diverse vrachten en voorschotten	f	70,--
onkosten volgens nota	f	384,21
J. Nielman, timmerman tot slot	f	67,44
J.H. de Bruin, dito	f	108,40
H. Toewater, planken	f	3,60
J.W. Wynoldy Deventer, spijkers & c.	f	20,--
J. Scheidemans, schilder	f	15,--
J. Terwel, Smit	f	90,--
L. Wijnbergen, metselaar	f	56,16
H. Koekkoek Raapoly	f	8,--
Paul Heering, van de oprichting maken van bestekken, tekeningen & c.	f	150,--
	f	<u>3281,98½</u>
H. Walch Zaandam, houtwaren	f	688,35
Wynoldy Deventer, ijzerkoper	f	325,66½
Nering Bögel IJsselborg op rekening	f	10000,--
Wed. van de Hart, 2 pletrollen	f	1379,--
Nering Bögel IJsselborg, tot slot voor de pletmachine	f	3280,--
H. Walch Zaandam, houtwaren	f	<u>65,--</u>
	f	19000,--

Bron: Archief Vaassense Kopermolen inv. nr. 3.
(Rijksarchief Gelderland).

S.W. Verstegen.

Heeft Epe de trein gemist (slot)

Lange tijd horen we niets over de aanleg van de spoorlijn. Tot er in 1925 een bericht in de plaatselijke krant verschijnt over de "Autobus":

In landen waar de straten voor trams ongeschikt blijken te zijn, is een motorbus een uitkomst.

Het aantal vaste dienstregelingen is er een enorm geworden, schrijft de Eper krant op 15 augustus 1925.

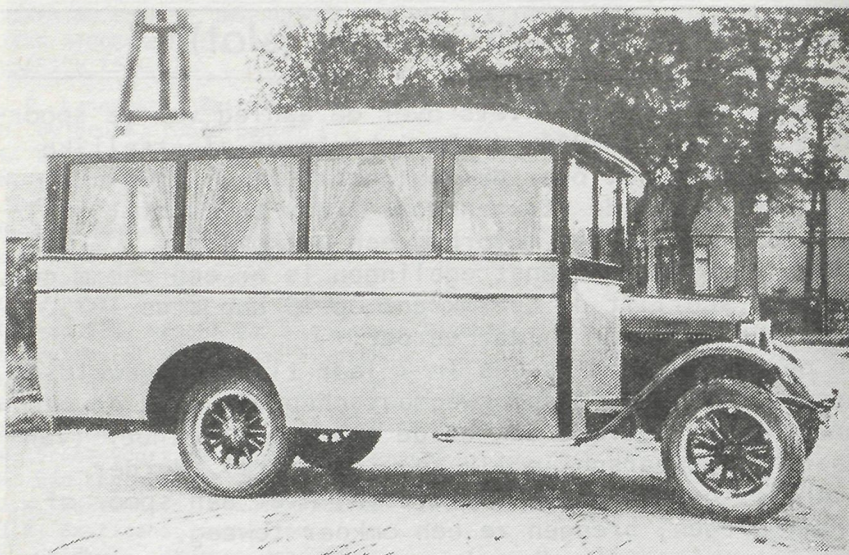
Wij zijn dan weer 6 jaar verder.

In ons land heeft de bus in 2 jaar tijd een geweldige opgang gemaakt. De spoorwegmaatschappij kreeg er een geduchte concurrent aan en de trams niet minder (vandaar hoogstwaarschijnlijk de windstilte). Verder schrijft het blad: Voor plaatsen, niet aan spoor of tram gelegen, brengen ze een omkeer teweeg.

Het meest is de Fordbus in gebruik; en de z.g. jan-opleziers raken uit de mode.

De bus ontvangt ze en daarbij komt uiteraard dat er grotere tochten mee gemaakt kunnen worden. Men ziet tegenwoordig (1925) veel gezelschappen, die met een Fordbus een tocht maken.

Ene mijnheer R. Dijkstra, garagehouder in Epe, heeft een nieuwe autobus gereed, die op een Brockway chassis is gebouwd. Het onderstel is door L. Rempt geleverd en de carrosserie is door de firma War en Zonen te Franeker gemaakt. Er is plaats voor 21 personen + de chauffeur. De deuren hebben een sluiting als die van (de toen gangbare) spoorwegwagons en kunnen tijdens de rit niet openslaan. Voor de veiligheid is in het dak een luik. Zomers is er een goede ventilatie mogelijk terwijl 's winters de ruimte goed verwarmd en electrisch verlicht kan worden. De benzineleidingen lopen in gepantserde buizen. De laagste snelheid is 5 km. terwijl de topsnelheid 65 km. per uur bedraagt, zonder dat het rijden in de wagon onaangenaam wordt. De bedoeling is deze bus bij druk verkeer op de route Deventer te gebruiken en verder voor tochtjes te verhuren. De heer Dijkstra meent dat er druk gebruik van zal worden gemaakt.

Op 13 augustus 1927 schrijft het Eper Dagblad dat Gedeputeerde Staten van Gelderland gunstig hebben beschikt op het verzoek van R. Dijkstra te Epe, om vergunning tot het in werking houden van een autobusdienst Epe- Oene- Nijbroek- Terwolde- Deventer. De directie der Nederlandse spoorwegen te Utrecht heeft tegen deze gevraagde vergunning schriftelijk bezwaar gemaakt, aangezien "deze autobusdienst overbodig zou zijn i.v.m. de spoorwegdienst Epe- Deventer"(!) Maar G.S. zegt dat de autobus een geheel andere route volgt dan de trein en dat de dienst van Dijkstra voornoemd, voorziet in een verkeersbehoefte, die reeds lang gewent is.

De vergunning wordt verleend en daarmee is meteen het treinprojekt volledig van de baan en heeft Epe de trein dus gemist, maar is een busdienst rijker geworden.

Hier één van de eerste dienstregelingen met de prijzen.

F. Zandstra

AUTO-DIENST EPE-DEVENTER v.v.

DAGELIJSCHES DIENST.

VERTREKUREN:

v. EPE	7.30	1.—	6.—	v. DEVENTER (Station)	10.30*	4.—	8.—
" OENE	7.50	1.20	6.20	" DEVENTER (Worp)	10.40	4.10	8.10
" NIJBROEK	8.10	1.40	6.40	" TERWOLDE	10.55	4.25	8.25
" TERWOLDE	8.20	1.50	6.50	" NIJBROEK	11.05	4.35	8.35
" DEVENTER (Worp)	8.35	2.05	7.05	" OENE	11.25	4.55	8.55
A. DEVENTER (Station)	8.45	2.15	7.15	A. EPE	11.45	5.15	9.15

* Vertrekt met de marktdagen Dinsdags en Vrijdags 1 uur later.

ZON- EN FEESTDAGEN.

VERTREKUREN:

v. EPE	8.30	6.—	v. DEVENTER (Station)	10.30	7.30
" OENE	8.50	6.20	" DEVENTER (Worp)	10.40	7.40
" NIJBROEK	9.10	6.40	" TERWOLDE	10.55	7.55
" TERWOLDE	9.20	6.50	" NIJBROEK	11.05	8.05
" DEVENTER (Worp)	9.35	7.05	" OENE	11.25	8.25
A. DEVENTER (Station)	9.45	7.15	A. EPE	11.45	8.45

TARIEVEN:

EPE—OENE	f 0.15
" —NIJBROEK	- 0.35
" —TERWOLDE	- 0.45
" —DEVENTER	- 0.60
OENE—NIJBROEK	- 0.20
" —TERWOLDE	- 0.30
" —DEVENTER	- 0.45
NIJBROEK—TERWOLDE	- 0.10
" —DEVENTER	- 0.25
TERWOLDE—DEVENTER	- 0.15
MINIMUMTARIEF	- 0.10

RETOURS:

EPE—DEVENTER	f 1.10
OENE—DEVENTER	- 0.80
NIJBROEK—DEVENTER	- 0.45

STOPT OP VERZOEK.

Kinderen beneden 5 jaar vrij. Van 5—10 jaar half tarief.

Standplaatsen: EPE, Marktplein.
DEVENTER, Stationsplein.

De ondernemer: R. DIJKSTRA, Epe (G.)

Fotoboek van Oene

Onder auspiciën van "Oener Belang" is "Oene in oude foto's" verschenen.

Op 14 oktober j.l. werd het eerste exemplaar, tijdens een bijeenkomst op het gemeentehuis, door burgemeester H.J. Beuke gekocht. De opbrengst van de verkoop van het foto-boek is bestemd voor de restauratie van de korenmolen "Werklust" te Oene.

In dit boek - formaat 27 x 19½ cm.- wordt op 94 pagina's in ca. 200 foto's een beeld gegeven van Oene van ca. 1890 tot 1940. Zeer overzichtelijk wordt straat voor straat afgebeeld, waarbij de foto's voorzien zijn van korte, maar zeer volledige verklaringen. De verschillende facetten van het leven in Oene, de kleine huisjes, waar armoede heerste - naast de grote boerderijen, waar duidelijk welvaart was.

De kerk, het klooster, de zuivelfabriek "De Hoop" de klompenmakerij, de huisslacting en de hondekar krijgen aandacht.

Daarnaast is er ruime plaats ingeruimd voor oude foto's van de openbare lagere school en de school met den Bijbel en het verenigingsleven.

Voor de ouderen in Oene of uit Oene een waardevol bezit vol herinneringen.

De jongeren kunnen een indruk krijgen "hoe het was" en wat er allemaal veranderd is, in korte tijd.

Voor liefhebbers van historie een waardevol boek.

Veel foto's van verdwenen huizen en boerderijen, maar ook veel boerderij-namen, die weer tevoorschijn zijn gekomen.

De samenstellers, J. de Graaf, H.C. Heering en F. Zandstra hebben een knap stuk werk verricht.

Het boek is verkrijgbaar bij de Rabo-bank, Dorpsstraat 15 in Oene. Afgehaald kost het f 35.-, maar de bank is ook bereid het boek te zenden, waarbij natuurlijk porto berekend wordt.

De eerste oplage - 500 stuks - is uitverkocht, maar een herdruk komt binnenkort.

Ik hoop, dat de heren de Graaf, Heering en Zandstra doorgaan met hun werk, het verzamelen van oude foto's van Oene. Of er ooit een tweede foto-boek van Oene zal komen moeten wij afwachten, maar het is wel zinvol nu de verzameling zo compleet mogelijk te maken - met aantekeningen.

En ook hoop ik, dat de lijst van boerderij-namen zal worden uitgebreid en zo compleet mogelijk t.z.t. in dit blad zal worden gepubliceerd.

Naast de veldnamen, waar de heer Zandstra mee bezig is, zijn de boerderij-namen ook het bijebrengen waard.

En nu is het nog mogelijk, maar de kennis van deze namen verdwijnt snel.

De windkorenmolen "Werklust" in Oene - een stellingmolen - is gebouwd in 1858 en was tot voor kort eigendom van de familie Witteveen.

*Stellingmolen "Werklust"
te Oene. Nog zonder de
vele, ontsierende, bij-
gebouwen.*

In 1964 is de molen gerestaureerd, maar door te weinig onderhoud en het niet meer gebruiken van de molen, was deze de laatste jaren dringend aan een nieuwe restauratie toe.

Jarenlang hebben verschillende instanties geprobeerd deze restauratie te bevorderen. Het lukte niet.

In 1979 is door "Oener Belang" een commissie gevormd om te trachten de molen te behouden. Begin 1982 heeft deze commissie de "Stichting Behoud Korenmolen Werklust" opgericht en in november 1982 werd deze stichting eigenaar van de molen.

Voor de restauratie van de molen is een bedrag van f 127.729,- nodig. De gemeente Epe zal een subsidie van f 42.800,- en de provincie een bedrag van f 53.000,- geven, zodat de stichting zelf f 53.000,- bijeen moet brengen.

Door verschillende acties: verkoop aandelen, verkoop van diverse artikelen op braderies en jaarmarkten, acties van de schooljeugd en de verkoop van bovengenoemd fotoboek hoopt de stichting het geld bijeen te brengen.

Van 3 fondsen zal de stichting nog f 13.000,- krijgen. Het ziet er naar uit, dat de restauratie spoedig kan beginnen.

De bankrekening van de stichting is 34.82.11.200.

Van harte aanbevolen.

G.S. van Lohuizen

Streekarchivaris

De streekarchivaris, de heer G. Kouwenhoven, heeft voor 1984 -tot half augustus- zijn rooster klaar. In Epe zal hij zijn in de week van:

- 16 tot en met 20 januari
- 13 tot en met 17 februari
- 5 tot en met 9 maart
- 26 tot en met 30 maart
- 23 tot en met 27 april
- 14 tot en met 18 mei
- 4 tot en met 8 juni
- 2 tot en met 6 juli
- 13 tot en met 17 augustus

In deze weken zit de heer Kouwenhoven in het gemeente-archief om iedereen te helpen, die komt vragen over zaken betr. het archief. Het bevolkingsregister van 1860 - 1940, de burgerlijke stand van 1812 - 1912, de notulen van vergaderingen van B & W en de gemeenteraad, het oude kadaster, enz. enz. Bovendien kan de heer Kouwenhoven raad geven, waar verder te zoeken, in welke archieven, enz. Hij is er voor de onderzoeker, maak er gebruik van. Buiten bovengenoemde weken is de heer Kouwenhoven in Hattem of Heerde en dus niet in Epe. Dan is het ook niet mogelijk het gemeentelijke archief te raadplegen.

G.S. van Lohuizen.

Boekaankondiging

Rapport Werkgroep Sprengen en Beken.

"Beken op de Veluwe". Onderzoek naar de mogelijkheden voor herstel en behoud.

Mei 1982. (112 pag. foto's, kaarten en afb.).

Beken op de Veluwe.

4 Algemene richtlijnen voor herstel en onderhoud van beken op de Oost- en Zuid-Veluwe.

5 Gedetailleerde beschrijvingen van een aantal beken op de Oost- en Zuid-Veluwe.

Dec. 1982.

Basisrapport 4 geeft informatie over functies en beheer en de veranderingen die in de loop van de tijd zijn opgetreden. Verder worden er algemene richtlijnen gegeven voor herstel en onderhoud.

Ook worden ervaringen die zijn opgedaan bij twee praktijkvoorbeelden van herstelwerkzaamheden besproken. (135 pag. foto's, kaarten en afb.).

Door: P.B. Stouten.

Uitg. Prov. Gelderland. Arnhem.

Goed gemutst.

Uitgave Cannenburgher Dansers Vaassen. t.g.v 25 jr. bestaan. (febr. 1983).

Klederdracht, gebruiken, liedjes en versjes in dialect, zoals de dansgroep ze tijdens hun optreden voor het voetlicht brengt. (40 pag.).

Querido's letterkundige reisgids van Nederland.

14 Dichters en/of schrijvers woonden en werkten in Emst, Epe en Vaassen. (pag. 160 - 161 en 174).

Red. Willem van Toorn.

Gelderland/Veluwe: Henk Duits.

Uitg.Em. Querido's Uitgeverij b.v.

Het land der Letteren:

Nederland door schrijvers en dichters in kaart gebracht. Samengesteld door A. van Dis en T. Hermans.

Foto's van M. ten Cate.

Gelderland/Epe: Elisabeth Post: "De Herder!". Pag. 264.
Uitg. Meulenhoff, Amsterdam, 1982. (448 pag.; afb.;
lit.opg.; registers).

Drie Rapporten van Leerlingen van de Hogere Bosbouw-
en Cultuurtechnische School te Velp in samenwerking
met Staatsbosbeheer Nunspeet en de gemeente Epe.

1. "Beheersplan voor de archeologische monumenten in
de gemeente Epe."

Theo Stam. (o.l.v. A.M. Hottinga en H. Menke,
gemeente Epe).

2. "Een landschapsplan en wegbeplantingsplan voor de
gemeente Epe."

Eric Nijland. (o.l.v. A.M. Hottinga en H. Menke,
gemeente Epe).

3. "Een onderzoek en beheersing naar de vegetatie van
de Smallertsche Beek te Emst.

Jaap van Manen. (o.l.v. A.M. Hottinga en H. Menke,
gemeente Epe).

Alle drie rapporten zijn uitgegeven door Staats-
bosbeheer Nunspeet.

Wegen in en rond Heerde:

Aanleg en Beheer van de weg Heerde naar Terwolde over
de IJsseldijk. Door H. Tabak.

Uit: Heerde Historisch. Blz. 107 - 115.

"Kijken in het Laarse verleden".

Een terugblik tot ong. 1900 hoe het dagelijks leven
zich in de Vaassense buurtschap afspeelde.

Uit: Het Loar nr. 14. (uitg. Buurtvereniging 't Loar).

Ter Herinnering aan Reinier Hardonk.

Een gedenkschrift bij het overlijden van Reinier Har-
donk (11-11-1898/2-5-1983) door W. Terwel, Vaassen.

Een groot deel van zijn leven heeft de heer Hardonk
zich bezig gehouden met de historie van zijn geboorte-
plaats Apeldoorn. In zijn vrije tijd, (hij had tot 1954
een manufacturenzaak in Apeldoorn) deed hij aan archief-
onderzoek en fotografeerde hij op de gehele Veluwe en

in Overijssel de toen nog aanwezige watermolens. Ook maakte hij glasdia's en onderwerpen uit pré-historie, natuur- en schilderkunst.

In 1954 benoemde het gemeentebestuur van Apeldoorn hem tot Stadsgeschiedschrijver en in 1956 tot conservator van het gemeentemuseum. Een groot aantal publicaties heeft hij op zijn naam staan.

In hem hebben wij iemand verloren die veel kennis had van de historie van Apeldoorn en omgeving.

Uit: Gelders Oudheidkundig Contactbericht, 98-1983/111, blz. 20-21.

Het Bezoek van de Koninklijke Familie aan Vaassen op Koninginnedag 1983

Door M. Hollering. Uitg. M. Hollering, Terwolde; 1983; 60 blz.; afb.; f 14,90. Verkrijgbaar bij M. Hollering, Citopress, Twello.

Een fotoherinnering aan een voor Vaassen onvergetelijke dag.

Oene in oude foto's.

Uitg. Oener Belang, gedrukt door Grafisch Bedrijf Kwakkel bv Heerde. Verkrijgbaar bij Rabo-Bank Oene; f 35,-; 93 blz.

De opbrengst van dit fotoboek is bestemd voor het restauratiefonds van de Stichting Behoud Korenmolen Werklust in Oene.

In dit boek wordt in tekst en foto's een indruk gegeven van het dorpsleven in Oene in de periode tussen 1900 en 1945. Uitvoerige informatie over oude boerderijen en de families; over oude ambachten, bedrijven, winkels, buurtschappen en de historie van Oene.

Ook prachtige plaatjes van bezigheden bij het boerenwerk, de huisslachten en het werken op het land.

En natuurlijk ook aandacht voor de molens. Verder nog schoolfoto's uit de jaren 1916 tot 1942.

Dit is hun leven.

Door Tet Morren-de Groot en Aart Veldman. Gedrukt bij Bredewöld, Wezep; 1983; blz. 106.

In dit boek worden o.m. oude ambachten beschreven die

al verdwenen zijn of bezig zijn te verdwijnen. Een van de 22 hoofdstukken gaat over de jachtopziener H. Vosselman in Epe: "De mensen verslapen hun tijd."

Gewoon zoals ze zijn.

Door Tet Morren-de Groot, schrijfster en Aart Veldman, fotograaf; gedrukt bij Bredewold, Wezep; 1982.

Een fotoboek over Veluwenaren in hun gewone doen, in hun werkpakken en soms in hun zondagse pak.

Uit Heerde Historisch een oproep van de heer D. Otten, Machteldskamp 18, 8181 ZN Heerde:

"Het is mijn bedoeling om me in de komende jaren te verdiepen in het ontstaan en de geschiedenis van de familienamen in Heerde. Balangrijk daarbij zal de informatie van de naamdragers zelf zijn. Mijn verzoek is daarom: Willen de dragers van de onderstaande namen mij schrijven of er van hun familie een (gedeeltelijke) stamboom bestaat? Bestaat die, dan wil ik die graag inzien of er een fotocopie van hebben. Bestaat die niet, dan zou ik graag willen, dat u mij schrijft wat u weet van uw voorgeslacht: waar ze (oorspronkelijk) gewoond hebben, waar ze heen getrokken zijn, enz...., kortom, alle informatie is zeer welkom. Het gaat om de volgende namen:

van Apeldoorn, van Ark, Augustinus, Bagerman, Bastiani, van de(r) Beek, Beekhuis, Beekman, van den Beld, van den Belt, Berghorst, Biesterbosch, Boeve, Borreman, Bredenhof(f), Bredewolt, Bredewoud, Bredewout, Brummel, Buitenkamp, Bunte, Bijsterbosch, Dezijn, van Diepen, Disselhof, Docter, Dokter, van Dommelen, Doornink, Draayer, Dul, van Duren, Dijkhof, Eckelboom, van Egteren, Eikelboom, Eilander, Fiks, Gelderman, de Graaf, Grolleman, Gijsendorffer, Hanekamp, Hekkert, Heres, Hofmeijer, Hogeboom, Horst, Houtman, Hulleman, Hulsbergen, Hulshoff, Jongerman, Kamphuis, Keizer, Kemper, Kers, van Keulen, Kiezebrink, Koetzier, Kolk, Kommer, Langenberg, Langevoord, Leurink, Liefers,

Logtenberg, van Lohuizen, van Marle, Marskamp, Maten,
Mondria, van der Most, van Munster, van No(o)rel,
Okkerse, Oldenhof, van Olst, Olthuis, van Ommen,
Ordelman, Overbosch, Palm, van Petersen, van Piekeren,
Plakmeijer, Pleiter, voor de Poorte, Post, van de Put,
Rakhorst, Regterschot, Remmers, Remmerts, van Renselaar,
Renshoff, Rietberg, Riphagen, Rorijs, Schakelaar,
van der Scheer, Sprokholt, Schoenman, Severs, Sleijster,
Spanhaak, Steenbergen, Tabak, Vahl, Veerman, van het
Veld, Veldkamp, Vels, van Velzen, van Vemde, Veneman,
Vinke, Volkers, Voorhorst, van Voorst, Vorderman,
van der Vrugt, Wagenaar, Wagtelenberg, de Weerd, van
Werven, Westenbergh, van de(r) Wetering, van Winsum,
Wonink, van Winsum, Wijnhoud, IJzerman."

Mevr. D. te Riele.

